

Шлеїна Л.І. Організаційно-педагогічні умови формування гендерної культури студентів / Шлеїна Л.І. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуску № 63, 2018

УДК 373.03:613

Шлеїна Л.І.

аспірантка кафедри педагогіки і педагогічної майстерності

Мелітопольський державний педагогічний університет ludmillabach@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

У статті зазначається, що гендерна культура студентів становить суб'єктивно обумовлену систему цінностей, гендерних знань, статево-рольових норм поведінки, що сприяють реалізації здібностей студентів різної статі як рівних соціальних істот, формують гендерні якості особистості шляхом реалізації таких організаційно-педагогічних умов, як розвиток гендерної компетентності викладача; забезпечення гендерно-сензитивного середовища; педагогічної підтримки гендерної індивідуальності молоді; організацію гендерної просвіти студентів у навчально-виховній діяльності закладу вищої освіти. Розвиток гендерного мислення і виховання гендерної чутливості майбутнього фахівця є однією зі сторін гуманізації та гуманітаризації вищої школи і пов'язані з вирішенням проблем міжособистісної взаємодії, досягнення кар'єрного успіху і економічної стабільності суспільства.

Ключові слова: *гендер, гендерна культура, гендерний підхід, організаційно-педагогічні умови, гендерний підхід, фахівці, формування гендерної культури.*

Постановка проблеми. Розвиток демократичних процесів в Україні в умовах євроінтеграції передбачає впровадження гендерного егалітаризму у всі сфери функціонування суспільства, забезпечення рівного доступу жінок і

чоловіків до соціально-економічних і культурно-освітніх ресурсів як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини, що актуалізує проблему дослідження біологічної та соціальної детермінації онтологічних основ життя задля прогностики вирівнювання можливостей самореалізації молодого покоління.

Запровадження категорії «гендер» як предмету наукового аналізу відкрило нові горизонти соціально-гуманітарних досліджень та надало можливість артикулювати існуючу статеву диспропорцію знання, асиметрію суспільства і соціокультурної практики в цілому. Виявилось, що соціально-культурні відмінності статей переважно створюються в межах соціуму та визначають соціальні відносини між жінками і чоловіками в основних інститутах суспільства, задають межі самореалізації особистості залежно від статі. Система освіти є одним із найвпливовіших інститутів гендерної соціалізації та інкультурації, який забезпечує відтворення гендерної культури суспільства шляхом цілеспрямованого створення освітньо-виховного, культурного середовища і формування гендерної культури особистості.

Аналіз останніх досліджень дозволив виявити, що проблема формування гендерної культури перебувала в полі зору вчених у різні часи, зокрема в дослідженнях: Х. Брюттнер, І. Іванова, Л. Кобелянська, М. Красенбаум, І. Лебединська, Г. Ленц, Д. Леммермоле, Л. Розе, О. Луценко, І. Мунтян, М. Музіол, Е. Ніссен, А. Олійник, Л. Розе, Х. Ролофф, О. Цокур гендерні дослідження освітніх процесів; О. Кізь, О. Кікінежді, П. Міддлетон, А. Пренгель формування гендерної культури молоді. Проблеми організаційно-педагогічних умов виховання гендерної культури молоді проаналізовані в наукових працях С. Демченко, І. Лисова, Н. Терзі і ін.

Мета статті: теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування гендерної культури студентів у навчально-виховній діяльності закладу вищої освіти.

Основні результати дослідження. В останнє десятиріччя проблеми гендерної культури привертають все більшу увагу науковців, соціальних

працівників, педагогів, які намагаються з'ясувати проблеми становлення та розвитку гендерних процесів у Україні.

Розвиток гендерного мислення і виховання гендерної чутливості майбутнього фахівця є однією зі сторін гуманізації та гуманітаризації вищої школи і пов'язані з вирішенням проблем міжособистісної взаємодії, досягнення кар'єрного успіху і економічної стабільності суспільства. Все це висуває на передній план в підготовці майбутнього фахівця завдання по формуванню його гендерної культури.

Традиційна система підготовки фахівців в системі закладів вищої освіти не забезпечує повною мірою вирішення зазначеної проблеми [6].

Зауважимо, що розвиток гендерної культури прямо пов'язаний з освітою, вихованням та інформуванням на основі гендерного підходу.

Гендерний підхід – новий методологічний інструмент аналізу й проектування соціальних змін, що ґрунтований на врахуванні «чинника статі». У різних країнах він має неоднакову назву: «гендерний аналіз», «гендерні дисплеї», «гендерний вимір», «гендерна інтеграція» тощо. Серед завдань гендерного підходу виокремлюють збирання й оцінювання статево диференційованої інформації щодо всіх аспектів людського та суспільного життя [4, с. 11].

О. Ільченко зазначає, що провідними завданнями гендерного підходу в умовах сучасного навчально-виховного процесу є: гармонізація статево-рольових відносин на основі егалітаризму і гендерної рівності; розкриття і аналітичне осмислення наявних відмінностей у вихованні хлопців та дівчат, упередженості у змісті навчальних програм, пояснення гендерного дисбалансу в освіті загалом; регулювання гендерної асиметрії навчально-виховного процесу, гальмування проявів сексизму і дискримінації, подолання найбільш жорстких гендерних стереотипів у освітній практиці; коригування впливу середовища, розширення життєвого простору для розкриття та розвитку індивідуальних здібностей і задатків кожної особистості, можливостей її самореалізації; створення комфортних умов для гендерної

ідентифікації та ефективної соціалізації особистості; формування внутрішньої культури індивіда, толерантного ставлення до партнерів протилежної статі, виховання гармонійних морально-етичних гендерних відносин; реконструкцію гендерних стереотипів у навчанні, вивільнення мислення педагогів, батьків учнів від традиційних статево-рольових стандартів і гендерних упереджень; створення моделі гендерного виховання і здійснення педагогічного процесу на основі особистісно-орієнтованих стратегій гендерного виховання [3, с. 28].

На кожному етапі розвитку суспільства відповідають певні критерії гендерної культури. Так, А. Дорохіна вважає, що гендерна культура передбачає формування уявлень про життєве призначення чоловіка й жінки, властиві їм позитивні якості, розкриття фізіологічних, психологічних особливостей чоловіка та жінки.

Підготовка майбутнього фахівця - відповідальна справа, в якому пильної уваги вимагає не тільки професійне становлення студентів, а й їх виховання, особливого значення набуває формування гендерної культури студентів вищої школи. Однак у науковій літературі не знайшли свого відображення питання, пов'язані з обґрунтуванням і створенням організаційних умов для ефективного виховання гендерної культури майбутніх фахівців. Аналіз науково-методичної літератури та результати практичних спостережень дозволили нам виявити, що в процесі виховання гендерної культури для ефективного формування готовності до егалітарним взаєминам у студентській молоді необхідно виділити ряд організаційно-педагогічних умов. Будь-яка система успішно функціонує і розвивається при обов'язковому дотриманні визначених організаційно-педагогічних умов. Оскільки в педагогічних дослідженнях існують різні тлумачення поняття «організаційно-педагогічні умови», вважаємо за необхідне звернутися до дефініції поняття «умова». Аналіз поняття «умова» в філософському аспекті - сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин), які необхідні для виникнення, існування або зміни даного об'єкта [12, с. 286].

Організаційно-педагогічні умови розглядаються вченими як:

- обставини взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які є результатом цілеспрямованого планованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів по досягненню мети педагогічної діяльності [9];
- сукупність факторів, відбір певних принципів, створення культурного творчого середовища, розробка моделі, педагогічної системи, виявлення змістових компонентів, спонукання до навчальної діяльності, побудова освітнього процесу, забезпечення спеціальної підготовки педагогів, використання нових технологій [6];
- сукупність можливостей змісту, форм, методів цілісного освітнього процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності [1].

Організаційно-педагогічні умови будемо розглядати як комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених факторів, що забезпечують цілеспрямований процес виховання гендерної культури майбутніх фахівців на основі існуючих можливостей навчально-виховної роботи закладів вищої освіти України.

Отже, організаційно-педагогічні умови складають сукупність операцій, спрямованих на досягнення прогресивних змін в процесі виховання гендерної культури майбутніх фахівців. Викладаючи свої думки, Г. Петрученя зазначає, що система освіти є дієвим засобом, за допомогою якого суспільство відтворює гендерні відносини, формує гендерну культуру особистості і суспільства в цілому [10].

Сама організація освіти, як і пануючі в ній гендерні відносини диктує студентській молоді певні норми і правила поведінки, сприяє засвоєнню характерних рис чоловіків і жінок, відтворення жіночих і чоловічих статусних позицій.

П. Терзі звернув увагу на те, що сьогодні гендерна культура особистості розуміється як особливий спосіб оформлення нею власної

життєдіяльності, обумовленої її прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здібностей як представника певного соціального статі. Вона з'являється через комплекс відповідних інтелектуальних, ціннісно-сміслових і поведінкових характеристик, заснованих на знанні основ гендерної теорії, розвитку духовних потреб, інтересів і смаків, що визначають вибір адекватної стратегії гендерної ідентичності, засвоєння цінностей, норм і правил статевої поведінки в соціальній, професійній та побутовій сферах життєдіяльності, які відповідають принципам гендерної рівності та демократії [12, с. 10].

Ефективними засобами формування гендерної культури студентства виступають соціально-педагогічний тренінг, рольова гра, дискусія, обговорення типових і складних ситуацій в групі, практичні вправи, відеотренінг, моделювання ситуацій і т.д. Реалізація завдань формування гендерної культури студентства вимагає кардинальної зміни акцентів в професійно-педагогічній діяльності закладу вищої освіти як одного з провідних платформ гендерної соціалізації молоді. Це, зумовлює необхідність відповідної підготовки науково-педагогічних кадрів з метою придбання професійної компетентності щодо формування гендерної культури студентської молоді. Зокрема, мова йде про оволодінні і використанні ними спеціальних методик і технологій, що сприяють як виявлення гендерних особливостей студентів, моделювання освітнього простору на принципах гендерної рівності, розробці відповідних педагогічних стратегій, так і проведення моніторингу якості навчально-виховного процесу за критерієм його продуктивності в названому напрямку. Процес впровадження системи знань з гендерної освіти у вищих навчальних закладах може здійснюватися в чотирьох формах: навчальний предмет (підготовка і впровадження самостійних авторських програм спецкурсів з гендерної тематики); міждисциплінарна форма діяльності в рамках освітнього простору; організація позанавчальної діяльності (робота науково-

практичних установ по гендерної освіти); організація студентського життя, що сприяє коректному гендерної поведінки[5, с. 196].

Н. Руденко зазначає, що спільними напрямками інтеграції гендерних досліджень в процес навчання є: проведення широкого обговорення важливості гендерної освіти в суспільстві з участю вчених, громадськості; облік проблематики гендерних досліджень в сучасній науці; узгодження гендерного змісту освіти і вже існуючих програм по дисциплінам гуманітарного циклу; вивчення і узагальнення міжнародного досвіду гендерної освіти; методичне забезпечення підготовки та перепідготовки викладачів; залучення громадських організацій до співпраці з вищими навчальними закладами в напрямку розробки науково-методичного забезпечення гендерної освіти [11, с. 196].

С. Демченко зазначила, що організаційно-педагогічними умовами формування гендерної культури у студентів як засобу гуманізації освітнього середовища вузу, що забезпечують ефективність цього процесу, виступають: спрямованість формування гендерної культури на розвиток у студентів гуманістичної «Я-концепції» особистості в її гендерної визначеності; формування гендерної культури студентів в спеціально організованому навчальному процесі; формування гендерної культури студентів в спеціально організованою педагогічної діяльності з позанавчальної роботи [2].

Під час аналізу теоретичних основ гендерної культури погоджуємося з дослідженнями організаційно-педагогічних умов з Л. Мудрик яка визначає основні організаційно-педагогічні умови виховання гендерної культури майбутніх фахівців, а саме: до перших організаційно-педагогічних умов виховання гендерної культури майбутніх фахівців відносимо позитивну мотивацію вивчення та використання сучасних підходів до формування гендерної культури в навчальній діяльності для особистісного та майбутнього професійного зростання; друга організаційно-педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців характеризується впровадженням сучасних педагогічних технологій з урахуванням гендерного

підходу (технології навчання, технології виховання), що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне і критичне мислення; до третьої організаційно-педагогічної умови виховання гендерної культури майбутніх фахівців відносимо підвищення професійної компетентності педагога, оволодіння формами і методами виховання майбутніх фахівців з урахуванням гендерного підходу; четверта організаційно-педагогічна умова виховання гендерної культури полягає в створенні та впровадженні авторських програм спецкурсів з гендерної тематики, організації позанавчальної діяльності (робота науково-практичних установ по гендерної освіти, організації студентського життя, що сприяє коректному гендерної поведінки, індивідуально-диференційованих консультацій і тренінгів виховання, самовиховання і самооцінки гендерної культури); п'ята організаційно-педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців полягає в забезпеченні гуманізації міжособистісних відносин і діяльності особистісної основи гендерної соціалізації; провідним орієнтиром процесу становлення гендерної культури майбутніх фахівців є особистісний розвиток студентів, яке передбачає цілеспрямоване створення умов для всебічного прояву особистісних функцій суб'єктів навчання, їх самосвідомості і самореалізації. Тому шоста організаційно педагогічна умова виховання гендерної культури майбутніх фахівців полягає в стимулюванні процесів самовизначення, самореалізації та саморозвитку студентів. [8]

Всі вищезгадані умови повинні застосовуватися цілеспрямовано і якісно впливати на результати навчальної діяльності студентів.

Висновки. Отже, повне і своєчасне виконання в закладах вищої освіти України всіх обґрунтованих вище організаційно-педагогічних умов має сприяти розвитку гендерної культури майбутніх фахівців. Організаційно-педагогічні умови, запропоновані в рамках нашого дослідження, є структурною частиною педагогічної технології виховання гендерної культури майбутніх фахівців, тому подальше дослідження передбачає

розкриття всієї педагогічної технології, впровадження якої сприяє якісному результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беликов В. А. Философия образования личности: деятельностный аспект: монография / В. А. Беликов. М.: Владос, 2004. 357 с.
2. Демченко С. Г. Формирование гендерной культуры у студентов как средство гуманизации образовательной среды аграрного вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Комсомольск-на-Амуре, 2012. 23 с.
3. Ільченко О. Ю. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіки : генеза розвитку [Електронний ресурс] / О. Ю. Ільченко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка.
4. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2006. – 80 с.
5. Кікінежді О. М. Інноваційні підходи до формування гендерної культури у студентської молоді // Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль: ТДПУ, 2003. С. 128-135.
6. Лысова И. И. Динамика эффективности процесса формирования гендерной культуры будущего специалиста в вузе: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Белгород, 2009.
7. Макареня А. А., Суртаева Н. Н. Полифоничность категории «условия» в педагогических исследованиях // Вестник диссертационного совета – СПб. Новокузнецк: ИПК, 2003. С. 21-24.
8. Мандрик Л. М. Формування гендерної культури майбутніх фахівців пожежної безпеки у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький –2015
9. Павлов С. Н. Организационно-педагогические условия формирования

общественного мнения органами местного самоуправления: автореф. дис. канд. пед. наук. Магнитогорск, 1999. 23с.

10. Петрученя Г. Г. Формування гендерної культури студентської молоді як засіб запобігання гендерному насильству. Наука. Теория и практика. 29.10.2012 – 31.10.2012. Познань, 2012. С. 39-42.
11. Руденко Н. В. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2009. Вип. 5. С. 191-196.
12. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. канд. пед. наук. Кіровоград, 2007. 22 с.
13. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

REFERENCES

1. Belykov V. A. Fylosofyia obrazovaniya lychnosty: deiatel'nostnyy aspekt: monohrfyia / V. A. Belykov. M.: Vlados, 2004. 357 s.
2. Demchenko S. H. Formyrovanye hendernoj kultury u studentov kak sredstvo humanyzatsyy obrazovatel'noj sredy ahrarnogo vuza: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Komsomolsk-na-Amure, 2012. 23 s.
3. Ilchenko O. Yu. Hendernyi pidkhid yak nova metodolohiia naukovykh doslidzhen v haluzi pedahohiky : heneza rozvytku [Elektronnyi resurs] / O. Yu. Ilchenko // Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr. / Poltavskyi nats. ped. un-t im. V. H. Korolenka.
4. Kikinezhdі O. M. Formuvannia hendernoj kultury molodi / O. M. Kikinezhdі, O. B. Kiz. – Ternopil : Navchalna knyha-Bohdan, 2006. – 80 s.
5. Kikinezhdі O. M. Innovatsiini pidkhody do formuvannia hendernoj kultury u studentskoi molodi // Psykholoho-pedahohichni zasady profesiinoho stanovlennia osobystosti praktychnoho psykholoha i sotsialnoho pedahoha v umovakh vyshchoi shkoly: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. Ternopil: TDPU, 2003. S. 128-135.

6. Лысова Y. Y. Динамыка эффеkтывносты протсessa формываныва хендерной культуры будущчеho спетсывалыста в вузе: автoref. dys. ... канд. ped. наук. Belhorod, 2009.
7. Makarenia A. A., Surtaeva N. N. Polyfonychnost katehoryy «uslovyia» v pedahohycheskykh yssledovanyiakh // Vestnyk dyssertatsyonnoho soveta – SPb. Novokuznetsk: YPK, 2003. S. 21-24.
8. Mandryk L. M. Formuvannia hendernoi kultury maibutnykh fakhivtsiv pozhezhnoi bezpeky u protsesi profesiinoy pidhotovky: avtoref. dys. ... канд. ped. nauk. Pereiaslav-Khmelnyskyi –2015
9. Pavlov S. N. Orhanyzatsyonno-pedahohycheskye uslovyia formываныва obshchestvennoho mnenyia orhanamy mestnoho samoupravlenyia: avtoref. dys. канд. ped. nauk. Mahnytohorsk, 1999. 23s.
10. Petruchenia H. H. Formuvannia hendernoi kultury studentskoi molodi yak zasib zapobihannia hendernomu nasylstvu. Nauka. Teoryia y praktyka. 29.10.2012 – 31.10.2012. Poznan, 2012. S. 39-42.
11. Rudenko N. V. Vprovadzhenntia hendernoho pidkhodu v systemu vyshchoi osvity // Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli. 2009. Vyp. 5. S. 191-196.
12. Terzi P. P. Formuvannia hendernoi kultury studentiv vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv: avtoref. dys. канд. ped. nauk. Kirovohrad, 2007. 22 s.
13. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. Kyiv: Abrys, 2002. 742 s.

***Шлеина Л.И.* Организационно-педагогические условия формирования гендерной культуры студентов**

В статье отмечается, что гендерная культура студентов составляет субъективно обусловленную систему ценностей, гендерных знаний, полоролевых норм поведения, способствующих реализации способностей студентов разного пола как равных социальных существ, формируют гендерные качества личности путем реализации таких организационно-

педагогических условий, как развитие гендерной компетентности преподавателя; обеспечения гендерно-сензитивного среды; педагогической поддержки гендерной индивидуальности молодежи; организацию гендерной просвещения студентов в учебно-воспитательной деятельности учреждения высшего образования. Развитие гендерного мышления и воспитания гендерной чувствительности будущего специалиста является одной из сторон гуманизации и гуманитаризации высшей школы и связанные с решением проблем межличностного взаимодействия, достижения карьерного успеха и экономической стабильности общества.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, гендерный подход, организационно-педагогические условия, гендерный подход, специалисты, формирования гендерной культуры

Shlieina L.I. *Phd student of the Department of Pedagogy and Pedagogical Excellence Melitopol State Pedagogical University named after B. Khmelnytsky*

Organizational and pedagogical conditions of forming gender culture of students

The article states that the gender culture of students is a subjectively determined system of values, gender knowledge, gender-role norms of behavior that promote the abilities of students of different sexes as equal social beings, form the gender qualities of the individual through the implementation of such organizational and pedagogical conditions as development of a teacher's gender competence; providing a gender-sensitive environment; pedagogical support of gender identity of youth; the organization of gender education of students in the educational activities of the institution of higher education. The development of gender thinking and the upbringing of the gender sensitivity of a future specialist is one of the sides of the humanization and humanization of higher education and is related to solving the problems of interpersonal interaction, achievement of career success and economic stability of society.

Key words: gender, gender culture, gender approach, organizational and pedagogical conditions, gender approach, specialists, gender culture formation